

**BOLALARNI MAKTABGA TAYYORLASHDA OILA VA MAKTABGACHA
TA'LIM TASHKILOTINING O'RNI.**

Rahmonova O'rinoy Lutfiddin qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi.

Annotatsiya: Oilaviy munosabatlar bolalarning aqliy, ruhiy kamolotini ta'minlab, ota-onalarda o'ziga xos faollikni ham yuzaga keltiradi. Xususan, farzandlarning bevosita ta'siri tufayli ularning qiziqish hamda faoliyatlari doirasi kengayadi, o'zaro aloqalari mazmunan boyib boradi, real hayot mohiyatini chuqurroq anglashi uchun yordam bo'ladi.

Kalit so'zlar: kichik jamoa, oilaviy munosabat, muhit, ota-onalar, farzand, MTT.

Oila bola uchun eng asosiy tarbiya muhiti bo'lib, bu muhitda shaxs kamoloti uchun muhim hisoblangan xulq-atvor, iroda, xarakter va dunyoqarash shakllanadi. Bola oila timsolida jamiyatning ijtimoiyma'naviy qiyofasini ko'radi, jamiyat talablari mohiyatini ilk bora shu kichik jamoa orasida, oilaviy munosabatlarni tashkil etish jarayonida angelaydi.

Ma'lumki, oilaviy munosabatlar – ota-onalar yoki bolaning kamoloti uchun mas'ul bo'lgan shaxslar (buva-buvilar) hamda farzandlar o'rtasida turli yo'nalishlarda tashkil etiluvchi munosabatlardir. Ushbu munosabatlar bolalarning aqliy, ruhiy kamolotini ta'minlab, ota-onalarda o'ziga xos faollikni ham yuzaga keltiradi. Xususan, farzandlarning bevosita ta'siri tufayli ularning qiziqish hamda faoliyatlari doirasi kengayadi, o'zaro aloqalari mazmunan boyib boradi, real hayot mohiyatini chuqurroq anglash, ya'ni farzandlar kamoloti, kelajagi timsolida o'z umri davomiyligini qurish holati ro'y beradi. Iyosh, ya'ni farzandlar kamoloti, kelajagi timsolida o'z umri davomiyligini qurish holati ro'y beradi.

Shaxsning ma'naviy sifatlariga ega bo'lishi, unda ma'naviy bilimlarni egallashga nisbatan ehtiyoj va qiziqishning paydo bo'lishida oila tarbiyasi asosiy rolni bajaradi. Oilada qaror topgan sog'lom ma'naviy-ruhiy muhit farzandlarning yetuk, barkamol bo'lib voyaga yetishlari uchun beqiyos ahamiyatga egadir.

Darhaqiqat, oilaning farzandlar o'quv faoliyatiga g'amhurlik qilishi tarbiyadagi bosh masalalardan biri bo'lib, ota-onalar farzandlarining ta'lim jarayonida bilimlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishlari yo'lida mas'uliyatni chuqur his etishlari zarur.

Bolaning maktabgacha rivojlanishida bosib o'tadigan yo'li juda katta. Bola yetti yoshga qadam qo'ygan yil – uning hayotida juda mas'uliyatli davr. Bola uchun betashvish hayot tugab, oldinda hiyla murakkab va jiddiy sinov turadi. Ya'ni, bola endi yangi maktab jamoasiga kirib borishi lozim. Endi u shu jamoaning a'zosi ekanligini his etishga, intizomga bo'ysunishga, yangi tartibga moslashishi kerak. Bola hali kichkina, bajaradigan burchlari ko'p, o'quv yuki esa katta.

Bular maktabda o'qish, uy vazifalarini bajarish, ustiga-ustak dastlabki jamoat topshiriqlari.

Bola hayotida maktab bilan bog'liq tub burilish yuz beradi. Bunday muhim narsa o'yindan mehnatga, kundalik, majburiy va uzoq mehnatga o'tishdan iboratdir. Buning o'zi bo'lmaydi, hatto u maktabgacha ta'lim muassasasida tayyorlangan bolalarga ham oson emas. Uydan maktabga kelgan bolalarga bundan ham qiyin. Bu davrda ota-onalardan katta diqqat-e'tibor talab etiladi. Muhimi esa qayta qurishni yengillashtirish, mumkin qadar beozor qilish uchun bolani bunday qayta qurishga oldindan tayyorlashdir.

Buning uchun nima qilish kerak? Avvalo, burch haqidagi tushuncha mumkin qadar ertaroq singdiriladi.

Bolalarni maktabga tayyorlay boshlaganda asta-sekin ularning bilimlarini tizimga solib borish lozim. Bu yoshga kelib bolalar tabiat va jamiyatda ro'y beradigan hodisalar haqida tasavvurga ega bo'ladilar. Biroq bu tasavvur hali yuzaki, ba'zan esa aniq bo'lmaydi. Shu sababli bo'lg'usi maktab o'quvchisiga u duch kelgan hodisalarning mohiyatini tushuntirish zarur. Unga madaniy-maishiy muassasalar – kutubxona, do'kon va boshqalar haqida ma'lumot berish kerak.

Bolani maktab bilan alohida tanishtiriladi, uning umumiy ko'rinishi, xonalari bilangina emas, muhimi – nimaga mo'ljallanganligi, vazifasi bilan ham tanishtiriladi.

Eng avvalo, uyda maktab o'quvchisi shug'ullanishi uchun alohida joy ajratilishi, o'z stoli bo'lishi lozim. Buning uchun sekreter ham qulay. Stol yoshga moslab tanlanishi shart. Bola stol yonida turganida u tirsagidan 2-3 sm baland bo'lsa, mos hisoblanadi. Stol past bo'lsa, bola o'tirganida bukilib qoladi. Baland stol umurtqa pog'onasining qiyshayiga, qomatining buzilishiga olib keladi. Stolni o'yinchoq va boshqa narsalar bilan to'ldirib yubormaslik kerak. Avval otaonalarning o'zlari daftar, kitob, qamlarga joy belgilab berishlari, keyin bolaga nima qayerda turishini eslab qolishiga yordam berishlari kerak. Maktabgacha yoshdagi bolalarni saranjomsarishtalikka ham o'rgatish lozim.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 04. April 2025

Mashg'ulotlar uchun yoritilishning ham ahamiyati katta. Agar yorug'lik kam bo'lsa, bola beixtiyor boshini egadi, ko'ziga zo'r keladi, tez toliqadi. Kunduzgi yorug'lik chap tomondan tushgani ma'qul, shunda qo'lning soyasi daftar-kitobga tushmaydi. Kechqurun umumiy yorug'lik manбайдan tashqari, yopiq stol lampasini ham yoqib qo'yish foydali. Uni ham chap tomonga qo'yish kerak. Shunda daftar va kitobga ko'proq yorug'lik tushadi.

Bolani maktabga tayyorlashda u bilan birga ko'cha harakati qoidasini o'rganish, keyin esa uni bevosita ko'chada, chorraha va ayrilishlarda, albatta, sinab ko'rish kerak. Bolaning noma'qul xattiharakatlari ota-onalar e'tiboridan chetda qolmasligi lozim. Biroq ular muhokama qilinayotganda do'stona ishonch ruhi o'rtadan ko'tarilmasligi lozim. Bolalarning xatti-harakatini nazorat qilib borish kerak, albatta, ammo nazoratni ularning butun xattiharakatini qat'iy reglament asosida tekshirishga aylantirib yubormaslik lozim. Bu bolalarning mustaqilligi va tashabbusini bo'g'ib qo'yishi, so'zga kirmaydigan bo'lib qolishlariga sabab bo'lishi mumkin. Nazorat va talabchanlik deb, erkalash va rag'batlashtirishni cheklab qo'yish yaramaydi. Ishonch va oqilona talabchanlik bilan birgalikdagi erkalovchi, samimiy munosabat bolaga o'z kuchi va imkoniyatiga ishonch bag'ishlaydi.

Ma'lumki, o'g'il bolalar bilan qiz bolalarning psixologik farqini hisobga olmay turib ularni tarbiyalab bo'lmaydi. Qiz bolalar yoshligidanoq odamlarga, ularning munosabatiga, kerakli buyumlar (kiyim-kechak, idish-tovoq va boshqalar)ga ko'proq qiziqadilar. Qiz bolalar ko'proq ta'sirlanuvchan, o'ziga olaveradigan, o'zini-o'zi ishontiruvchan, nisbatan beqaror bo'ladilar. Qiyinchilik va qaramaqarshilik yuz berdimi, darrov kattalarga yordam so'rab murojaat qiladilar. Ular o'ta bajaruvchan, bardoshli, shuning bilan birga arazchi, o'zini-o'zi yaxshi ko'radigan bo'ladilar. Ular maqtov, rag'batlashtirishni kuchliroq qabul qiladilar, muvaffaqiyatsizlik, tanbehdan ko'proq qayg'uradilar. Qizlar kam harakatqoq bo'lib, odatdan tashqari sharoitda, o'zlariga ma'qul mashg'ulot topishga qiynaladilar, muayyan maqsadsiz sayr qilishni yoqtirmaydilar. O'g'il bolalar dadil, yaratuvchan, ularning qiziqish doiralari ham keng va xilma-xil bo'ladi.

Maxsus tayyorgarligi bo'lmagan ota-onalar uyda mashg'ulotlarni MTT tayyorlov guruhlarida olib boriladigan darajada izchil olib bora olmaydilar. Biroq muhimi bu emas. Muhimi ota-ona bolaning kundalik duch keladigan barcha narsalar haqidagi tasavvurini sodda, qulay tarzda bayon qilingan tushunchalar bilan boyitib borishi lozim, buning uchun esa ularning bilim va turmush tajribalari yetarlidir.

Mashg'ulotlarda xilma-xil ijobiy misollardan foydalanish, bolalarda ularga bo'lgan qiziqishni, taqlid qilishga intilishni rivojlantirish, taqlid qilish uchun namuna tanlashga yordamlashish ma'qul. Bu bolaning o'ziga xos ijobiy inson bo'lib yetishiga imkon beradi.

Agar bola MTTga bormasa, unda bola nutqining rivojlanishiga imkon beradigan mashg'ulotlar o'tkazilishi zarur. Bu mashg'ulotlardan maqsad bolalarning o'zlari tushunishi oson so'zlarni ongli o'zlashtirishlari, so'zlarning ma'nosini nozik idrok etish, ularni obrazli qo'llanishlariga erishishdan iborat.

Bolani o'zi yoqtirmagan ishni bajarishga va oldin o'rganib qolgan odatini qilmaslikka o'rgatish kerak. Yurish, sayr, uyda qilinadigan jismoniy mehnat bolalarning deyarli butun bo'sh vaqtini egallashi lozim.

Ota-onalar quyidagilarga rioya etishlari maqsadga muvofiqdir:

- bolalarning mashg'ulotlarga kechikishlari va uyga o'z vaqtida qaytmasliklariga yo'l qo'ymasliklari;

- ularning dars tayyorlashlari uchun uyda qulay sharoitni yaratib berishlari;

- bolalarda uy vazifalarini bajarishga nisbatan mas'uliyatli yondashuvni qaror toptirishlari;

- bolalarga o'quv topshiriqlarini bajarish hayotiy zaruriyat ekanligini uqtirishlari, vazifalarni mustaqil, vijdonan bajarish ko'nikmalariga ega bo'lishlariga e'tibor qaratishlari;

- bo'sh vaqtdan unumli foydalanishlarini nazorat qilib borishlari.

Xulosa qilib aytganda, oilada bola ta'lim-tarbiyasiga ijodiy va jiddiy yondashish, bolalarda ijobiy sifatlarni rivojlantirishga erishish ularni maktab ta'limiga tayyorlashda hamda ularning shaxs sifatida to'laqonli shakllanishlarida muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Djurayev R.X, Inoyatova M.E. Iste'dodli farzand tarbiyasi. Otaonalar kitobi. Toshkent, 2013.

2. Pedagogika. /prof. M.X.Toxtaxodjayeveaning umumiy tahriri ostida.- T.: —O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2010.- 400 b.

3. Xasanboyeva O. va boshqalar —Maktabgacha ta'lim pedagogikasi -T., 2006.

Shodmonova Sh. va boshq. Pedagogik texnologiyalar.- T.: —Fan va texnologiyal, 2011.